

Sveučilište u Zagrebu
Likovna i grafička umjetnost

Seminarski rad

Dadaizam

Student
Paula Herceg

Mentor
Vanda Jurković

Zagreb, 23.5.2025.

Sadržaj:

Uvod.....	1
Razrada.....	2
Zaključak.....	5
Literatura.....	6

Ključne riječi:

dadaizam, Prvi svjetski rat, umjetnost, bunt, Marcel Duchamp, Fontana, kolaž, fotomontaža

Uvod

Dadaizam, poznat i kao Dada, jedan je od najradikalnijih i najprovokativnijih umjetničkih pravaca u 20. stoljeću. Prethodi nadrealizmu te vuče korijene iz brojnih velikih europskih umjetničkih prijestolnica. Nastao je u vrijeme Prvog svjetskog rata kao reakcija na besmislenost rata i razaranje koje je donio te se suprotstavlja tadašnjim kulturnim i umjetničkim normama. Dadaistički pokret odbacuje razum, racionalnost i kapitalističko društvo, a umjesto toga favorizira apsurd, spontanost i ironiju. Cilj dadaističke umjetnosti nije bila estetska vrijednost, već sredstvo provokacije, protesta i moralne kritike društva. Za razliku od dotadašnjih umjetnika, dadaisti kao što Hugo Ball, Marcel Duchamp i Tristan Tzara stvarali su iz potrebe da prikažu lažnu ozbiljnost svijeta oko sebe, ismijavaju autoritete, institucije i društvene norme. Iako je svoj procvat doživio između 1916. i 1923. godine, utjecaj dadaizma i danas se osjeća u suvremenoj umjetnosti koja nastavlja ispitivati granice smisla i izražavanja. Dadaizam nas podsjeća kako umjetnost možda ni ne mora imati odgovor, već je dovoljno da postavlja prava pitanja.

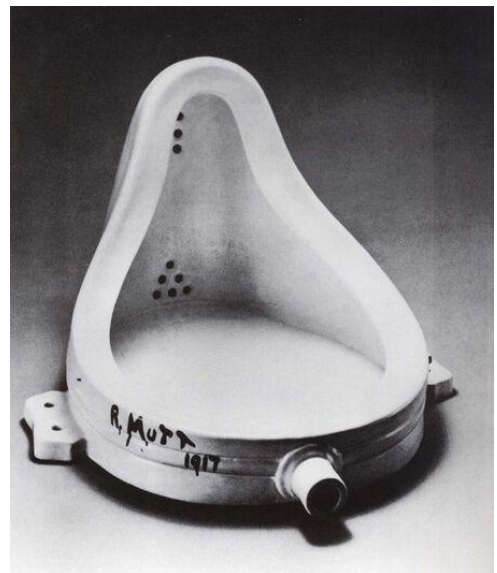
Razrada

Dadaizam je nastao 1916. godine u Švicarskoj, u Zurichu. Upravo je ovdje Hugo Ball otvorio Cabaret Voltaire - mjesto okupljanja umjetnika, intelektualaca, i političkih izbjeglica iz raznih europskih zemalja. Umjetnici su tamo mogli izlagati svoja djela uz najsuvremeniju poeziju, glazbu i ples. U samom jeku Prvog svjetskog rata, kada je ljudska civilizacija prikazivala svoje najmračnije strane, dadaisti su se pobunili protiv razuma i logike koji su, prema njima, doveli do rata.

Njihov glavni bojnički poklik „Dada“ nema nikakvo značenje, već je navodno nasumično odabran iz dječje enciklopedije što zapravo savršeno prikazuje duh dadaističkog pokreta - odbacivanje svega smislenog. Jedni od najpoznatijih umjetnika ovog pokreta su Hugo Ball, Hans Jean Arp, Tristan Tzara i Marcel Duchamp, a ubrzo su im se pridružili i brojni drugi umjetnici iz raznih područja.

Preispitivali su sve pa tako i definiciju umjetnosti. Zbog toga su eksperimentirali sa zakonima slučaja i s pronađenim objektima. Temelj umjetničke forme bio je humor i postavljanje pitanja o ulozi umjetnosti u suvremenom svijetu. Pitanje je postajalo sve više temom razgovora kako se dadaistički pokret širio te su u vrlo kratkom vremenskom periodu umjetnici u Parizu i New Yorku usvojili njihove ideale.

Jedan od najznačajnijih oblika koji su se pojavili u ovom razdoblju bio je readymade. To je umjetnički koncept koji je uveo Marcel Duchamp početkom 20. stoljeća i njime naglasio ideju naspram same izrade i forme. Ovime je prekinuo tradicionalnu vezu između umjetnika i umjetničkog djela. On je odabrao tvornički izrađene predmete koje koristimo u svakodnevici te ih proglasio umjetničkim djelom. Ključno je bilo da umjetnik ne obrađuje pretjerano predmet, već ga izdvaja iz svakodnevne funkcije i stavlja u kontekst umjetnosti tj. muzej ili galeriju. Najprepoznatljiviji readymade primjerak je „Fontana“ Marcela Duchampa iz 1917. godine. On je uzeo običan pisoar te ga postavio naopako te se

Slika 1. Fontana, Marcel Duchamp

potpisao pseudonimom „R Mutt“. Ovime je postavio pitanje je li nešto umjetnost zato što je to umjetnik rekao te ismijao konzervativne vrijednosti i tržište umjetnosti.

Slika 2. Hannah Hoch „Rez kuhinjskim nožem Dada kroz posljednju kulturnu epohu Njemačke pivskog trbuha u Weimaru“

Dadaisti, posebno oni iz Berlina, koristili su kolaže i fotomontaže kako izrazili društvenu i političku kritiku. Hannah Hoch i Paoul Hausmann kombinirali su isječke iz novina, reklama i fotografija stvarajući snažne vizualne poruke protiv konzumerizma, nacionalizma i fašizma.

Rad „Rez kuhinjskim nožem Dada kroz posljednju kulturnu epohu Njemačke pivskog trbuha u Weimaru“ iz 1919. godine zbirka je dadaističkih elemenata. Sastavljena je od isječaka iz novina i časopisa te su prikazane brojne aktualne scene toga vremena kako bi prikazale Hochin pogled na Njemačku, dadaizam i ulogu žena u oba konteksta.

Le violon d'Ingres slavna je crno-bijela fotografija dadaističkog umjetnika Mana Raya iz 1924. godine. Fotografija prikazuje naga leđa muze Kiki de Montparnasse na koja su dodani otvori u obliku onih na violini. Time je ljudsko tijelo doslovno postalo glazbenim instrumentom. Sam naziv djela na francuskom znači strastveni hobi, ali i aludira na slikara Ingresa koji je poznat po ženskim aktovima. Ray je ovim djelom ironično komentirao objektivizaciju žena u umjetnosti.

Dadaizam kao pokret počeo je slabiti 1923. godine. Jedan od razloga tomu bile su unutarnje nesuglasice i promjene u društvu. Ipak, njegov utjecaj ostao je prisutan desetljećima nakon njegovog vrhunca. Iz

Slika 3. Man Ray „Le violon d'Ingres“

dadaizma je proizašao nadrealizam, koji je zadržao ključne ideje poput automatizma, istraživanja podsvijesti i odbacivanja racionalnog mišljenja. Dadaizam je postavio temelje za konceptualnu umjetnost, performans, pop-art i druge pokrete 20. stoljeća. Umjetnici kao što su Andy Warhol, Yoko Ono i Joseph Beuys direktno su crpili inspiraciju iz dadaističkog duha.

Osnivač Cabaret Voltairea i jedan od začetnika dadaizma, Hugo Ball, napisao je pjesmu Karawane 1916. godine. Pjesma je sačinjena od izmišljenih riječi koje zvuče poput stranog jezika, ali nemaju značenje. Pjesma je primjer zvučne poezije, naglasak je na ritmu, zvuku i emociji, ali ne i na razumijevanju. Ball je ovim pristupom želio osloboditi jezik od logike i smisla koji je, po njemu, bio iskaren ratom i politikom. Karawane je istovremeno performans i poezija, a simbolizira dadaistički bunt protiv normi i ozbiljnosti. Iako je napisana kao besmislica, pjesma je duboko promišljena i važan primjer eksperimentalne umjetnosti.

Slika 4. Hugo Ball, Karawana

Zaključak

Dadaizam se pojavio kao izravna reakcija na kaos i nasilje Prvog svjetskog rata, u trenutku kada je velik dio čovječanstva izgubio povjerenje u logiku, institucije i tradicionalne vrijednosti. Umjetnici okupljeni oko Cabaret Voltairea, poput Huga Balla, Tristana Tzara, Hansa Arpa i kasnije Marcela Duchampa, prepoznali su da su upravo sustavi razuma, nacionalne ideologije i društvena pravila doprinijeli ratu i njegovim razornim posljedicama. Njihov odgovor bio je radikalan: okrenuli su leđa svemu dotada „ozbiljnom“, „uzvišenom“ i „smislenom“ i stvorili pokret temeljen na apsurdu, slučajnosti, provokaciji i ironiji.

Dadaizam je redefinirao umjetnost – ne više kao predmet ljepote ili vještine, već kao prostor ideje, subverzije i slobode. Djela poput Duchampove *Fontane*, Rayove *Ingresove violine* ili Ballove *Karawane* nisu tražila estetsko divljenje, već intelektualnu reakciju. Umjetnost je postala sredstvo propitkivanja, kritike i igre. Odbacivanjem tradicionalnih medija, jezične strukture i logike, dadaisti su oslobodili kreativnost i otvorili vrata novim oblicima izražavanja koji su do tada bili nezamislivi.

Iako je dadaizam kao organizirani pokret počeo slabjeti već 1923. godine, njegovo nasljeđe živi i danas. Neposredno je utjecao na nastanak nadrealizma, koji je zadržao interes za podsvjesno, automatsko i iracionalno, ali i na kasnije pravce kao što su konceptualna umjetnost, performans, pop-art i postmoderna. Umjetnici poput Andyja Warhola, Yoko Ono i Josepha Beuysa nastavili su dadaističku tradiciju provociranja, izazivanja publike i raskidanje granica između umjetnosti i svakodnevice.

Dadaizam je pokazao da umjetnost ne mora uvijek imati jasno značenje, da ne mora služiti dekoraciji ili tržištu, već da može biti otvoreno pitanje, kritika, parodija ili čak tišina. Upravo u toj slobodi od forme, pravila i očekivanja leži njegova snaga i trajna važnost. U svijetu koji i danas često djeluje apсурдно, dadaistički duh ostaje jednako aktualan – podsjetnik da je umjetnost prije svega čin otpora, igre i slobode.

Literatura

Artland. (2023, December 6). *What is dadaism, dada art, or a dadaist?* Artland Magazine.
<https://magazine.artland.com/what-is-dadaism/#man-ray>

Enciklopedija, H. (n.d.). *dadaizam - Hrvatska enciklopedija*. Hrvatska Enciklopedija.
<https://enciklopedija.hr/clanak/dadaizam>

Carter, Curtis, "Dadaism" (1998). Philosophy Faculty Research and Publications. 224.
https://epublications.marquette.edu/phil_fac/224

Tate. (n.d.). *Dada* | Tate. <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/d/dada>

Dadaism. (n.d.). Google Books. https://books.google.hr/books?hl=en&lr=&id=Y0ES7-5Hp7gC&oi=fnd&pg=PA23&dq=dadaism&ots=6q9iMTZRJZ&sig=5q8WE4LbBkL7qlnNc3Nvy-SctP8&redir_esc=y#v=onepage&q=dadaism&f=false

DADA, surrealism, and the cinematic effect. (n.d.). Google Books.
https://books.google.hr/books?hl=en&lr=&id=mhXaAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=dadaism+art&ots=fELZskV9l6&sig=St-tveA8SnnMSNpGrCK23vgEpVA&redir_esc=y#v=onepage&q=dadaism%20art&f=false